

ПРАВО ЗЕМАЉА У РАЗВОЈУ И САВРЕМЕНА ПРАВНА НАУКА

1. — Потреба познавања и проучавања права других земаља данас је општепризната. И то са многоструких разлога теоријске и практичне природе. При томе се, као што је то некада било, та потреба не поставља само ужем одређеном кругу правника одн. не задовољава само радом неког ужег одређеног круга правника. Данас је потреба познавања и проучавања права других земаља присутна у животу и раду скоро сваког правника. Данас се не може ни замислити никакав солидан рад у правној науци, и не само науци него скоро и на праву у целини, без познавања, па и проучавања права страних земаља. Отуда је упоредноправни метод постао и општепотребан и општеприсутан и општеприхваћен у праву и правној науци, па без обзира да ли о тој чињеници у теорији постоји сагласност или не. Упоредноправни метод је постао нужан и својствен сваком правнику, тако да би се могло рећи да је сваки правник данас обавезно постао компаратиста исто онако као што се каже да је данас сваки културни радник нужно постао у извесној мери и надреалиста. Неспорна потреба и вредност једне установе одн. неког схватања је ако они постану део свакидашњице и ако буду, макар и несвесно, општеприхваћени. Дакле, ако сами себе, својим ширењем, на неки начин „национализују” — постану општа добра целине или делова друштва. А такав је случај, на пример, са надреализмом: он је данас ушао у све поре културних збивања, тако да нико више није специјално надреалиста зато што су сви више или мање постали надреалисти. Исти је случај и са упоредним методом: нико данас више није специјално компаратиста зато што су сви правници више или мање постали компаратисти. Овome треба додати и у овом погледу специјалну ситуацију једне федерално уређене земље као што Југославија: познавање и проучавање права свих социјалистичких република и социјалистичких аутономних покрајина, у оним областима у којима постоји њихова искључива или делимична нормативна надлежност, један је облик примене упоредне методе унутар једне државе са сложеним правним системом. А тај метод, и на овом плану, као што је то био случај на међународном плану, постаје нужан и општеприхваћен, чак и кад се то изречно не говори, као што се у животу често тако и не говори, што је свакако мањкавост наше правне методологије и наше правне науке уопште.

2. — Ако је познавање и проучавање права других земаља временом постала општеприхваћена појава, у вези са тим наметало се и

питање о којим страним правима је реч, тј. која страна права треба да буду предмет таквих проучавања. Одмах се може констатовати да домен упоредноправног проучавања треба данас да буде све шири. Некада се то познавање права других земаља и њихово упоредоправно проучавање сводило на правне установе и правне поретке у правима тзв. великих система. Права земаља великих кодификација, и то у првом реду оних из деветнаестог века била су посебно наглашена ако не и искључиви предмет упоредноправних проучавања. Истицала се и подвлачила њихова важност и утицај на правну науку и на право већине данашњих држава. У њиховој систематизацији и њиховим конструкцијама сагледавала су се права већине држава. Једном речју, упоредноправна проучавања су се вршила у сенци схватања о постојању некаквих групација названих „правне породице” или „велики правни системи”, чему се давао не само категоријални значај, коришћен ради лакшег сагледавања сличности или различитости у правима свих постојећих држава, него и идејно-политички и системски значај, што је опет водило хијерархији вредности, а у крајњој линији осећању или бар сумњи о мањој вредности.

Иако је неспорно да су ти традиционални правни системи и њихове кодификације врло заслужни и значајни за укупно данашње право и свеукупну правну науку, иако се њима и даље мора посвећивати потребна пажња, при упоредноправним проучавањима не би се смели сретати само прикази њихових правних уснова и правних система. Упоредно са тим потребно је, а рекли би и нужно у довољној мери, и то стално све већој, обрађивати и правна решења односно правне системе и осталих земаља, посебно земаља у развоју. Морали бисмо се навикавати да у нашим радовима цитирамо и оно што постоји у правима што већег броја земаља, а нарочито и посебно земаља у развоју, јер је то и суштински и садржински вредно пажње и проучавања, а и омогућује да наша правна наука буде у сагласности са захтевима нашег развитка и наше политике једнакости свих држава света, без обзира на њихову величину и развијеност, а то значи и једнак прилаз и третман правима и правним системима свих земаља света. На овакав прилаз, на овакав начин рада у првој науци и у праву уопште морамо се оријентисати и навикавати. Сигурно је да је ауторитет права и правних схватања старих држава односно уопште великих држава знатан, као и што је сигурно да ће њихова искуства и убудуће бити од посебног значаја за развој правне науке и правних схватања у целини. Међутим, тај ауторитет данас није и једини у овој области друштвених односа. Створени фактички монопол мора се што пре и што више отклањати, јер то, рећимо отворено, значи и ослобађати се од неке врсте прваног и културног неоколонијализма. Ствари треба сагледавати у њиховој правој боји и њиховом стварном значењу. А овако сагледано данашње стање није оно које треба да буде у науци једне земље и једног друштва које се у целини бори како против сваког монополизма, ма на ком пољу и у ма којој форми он постојао, тако и против сваког колонијализма и неоколонијализма, нарочито против овог последњег

јер се он често неосетно и несвесно увлачи у различите поре нашег друштвеног живота. И то у многим областима друштвеног збивања, па и у области права.

3. — Наша правна наука мора све више обраћати пажњу и обрађивати правне системе и право земље у развоју. И то са више разлога.

Најпре зато што то одговара општој политици наше земље на међународном плану и стварним потребама данашње а још више сутрашње међународне заједнице. Политика несврстаности са свим својим изражајима и одразима мора да прожима ставове у свим друштвеним наукама. Она све више мора од декларација и принципа да прераста у конкретне акције, јер ће иначе остати без жељених и очекиваних резултата. То је више пута подвучено, али још увек недовољно остварено. Реч је о изванредно садржајним и структуралним променама у нашим гледањима и поимањима, а нарочито односима. При томе и право и правна наука не могу и несмеју да заостају. Политика несврстаности зато свакако налаже и захтева веће међусобно познавање права, нарочито кад је реч о земљама у развоју. И то све путем што је могуће директнијих контаката и сарадње управо између самих правника и правних институција ових земаља. А та сарадња, поред личних контаката, треба да се састоји и из свих других облика који су дугогодишњим искуством и праксом већ проверени као погодни облици сарадње на пољу права и правне науке (нпр. сарадња у правним часописима, одржавање заједничких саветовања и симпозијума, размена универзитетских наставника, размена публикација, и др.).

Захтев за далеко већом и широм сарадњом на пољу права између земаља у развоју, као и за далеко темељитије познавање и проучавање права земаља у развоју намеће се и прихвата и са суштинских и садржинских разлога који се намећу потребом за квалитетом, целовитиошћу и свеобухватношћу савремене правне науке и савремених правних истраживања. Права земаља у развоју постају све више самостална и оригинална, доносећи и нова решења. То све више нису „заостатци“ права бивших колонијалних сила, већ модерни правни системи и комплетни правни поретци. У многим од земаља у развоју дошло је или долази до целовитих кодификација националних правних поредака, при чему оне садрже многе новине и специфичности које више нису одраз и израз националног правног фолклора него савремених захтева, садржавајући често модерна решења која добијају међународно признање и поштовање. Уз то је често у многим земљама у развоју укупна законодавна и уопште нормативна делатност врло обимна и по тематици и по подробности, тако да она ствара један нови фонд правних знања која треба да буду знана и позната. И то не само са разлога неке формалне равноправности и једнакости у међународним размерама него и због многоструких користи које се од тога имају. Отуда све већа потреба да и наша правна наука и наши правници уопште буду све више и све систематичније обавештени у правним системима земаља у развоју, са задатком да их све више упознају и обрађују. И не само то. Императив је нашег времена и нашег друштва да се у нашој правној науци

посвећује све већа пажња управо правним решењима и правним системима, односно уопште праву земаља у развоју. Домен упоредног проучавања треба да се управо све више шири у том правцу. При томе треба нагласити да у томе раду не би били први, већ би пре могли рећи да смо у озбиљном временском заостајању. Истраживања у овом правцу права и правних система земаља у развоју су у многим земаљама већ бројна и обимна. У томе правцу заостају управо они који би требало да предњаче — саме земље у развоју. Недостају потребни непосредни контакти између правника и правних установа самих земаља у развоју, недостају заједнички истраживачки пројекти у области права, недостаје потребна документација, и много чега другог. У суштини недостаје потребна иницијатива и атмосфера за кретање у овом правцу, у правцу непосредних контаката и сарадње, јер без тога ни принципи прокламоване политике правне еманципације, међународне равноправности и међусобне сарадње неће моћи у пуној мери бити остварени. Та иницијатива и атмосфера су слабији на пољу права него што је то, на пример, случај у политици или економици. За такву ситуацију нема никаквог оправдања. Свако продужавање данашње ситуације имаће за последицу знатне штете управо за саме земље у развоју, које зато треба предупредити.

Посебан разлог да наша правна наука мора све више обраћати пажњу и обрађивати правне системе и право земаља у развоју лежи у чињеници да наше организације удруженог рада и друге јединице наше друштвене структуре све више и све чешће долазе у контакт са правним прописима тих земаља. Наше радне организације закључују и обављају низ послова у појединим земаљама у развоју, нарочито оних који имају инвестициони карактер. За добро пословање је неопходно познавати право и правне прописе односних земаља. Само тако се може солидно и сигурно пословати и то директно између самих земаља у развоју, дакле без традиционалног посредништва фирми из ранијих колонијалних велесила, па дакле и без посредништва одн. коришћења права управо тих колонијалних сила. На то се морамо све више навикавати и тако морамо све више радити. То захтева све веће осамостаљивање на свим пољима управо земаља у развоју, по правилу ранијих колонија, јер ће и то бити знак и доказ њихове самосталности и аутохтоности у међународном животу. Без тога провођења политике несврстаности и међусобне сарадње и узајамне помоћи између земаља у развоју биће мањкаво.

4. — За наше кретање у изложеном правцу посебан задатак лежи на нашој правној науци. Она сама мора најпре да се упозна са правним системима и правним схватањима земаља у развоју. И то да се томе задатку усмери и посвети свесно и са симпатијама. Реч је о једној новој оријентацији за коју треба пуно и разумевања, и снаге, и знања. Навићи се гледати правне системе земаља у развоју једнако интересантним и једнако вредним као и традиционалне правне системе великих држава неће бити лако, а вероватно ни брзо. Тога треба бити свестан, и не затварати очи пред реалношћу стања у коме смо васпитани

и у коме данас научно деламо. Уважавајући сав фонд знања који смо наследили и начин на који смо навикли да га користимо и обрађујемо, биће потребно додати нова знања и наћи им прикладно место у целини онога што већ знамо и умемо. То ће сигурно значити, већ данас а још више у будућности, обogaћивање нашег знања садржином и начином рада из наше правне науке. А све то ће бити како од теоријске користи тако и за практичну употребу, што обоје треба да буде циљ и резултат сваке праве и истинске науке.

Овакав приступ правним системима и правним схватањима земаља у развоју треба у првом реду да долази до изражаја у научним монографским радовима, а нарочито у магистарским и докторским дисертацијама. Како је данас упоредноправни метод општеприхваћен у оваквим радовима, биће нужно да се као елементи за приказивање сличности или разлика односно као елементи за упоређивање користе и правна решења и правне институције земаља у развоју. То нарочито важи за правна питања у вези са кретањем људи, роба, новца и мисли. Примена упоредног метода управо код ових питања је данас посебно наглашена, а код тих питања и земље у развоју, по правилу, морају да прихватају савремена и њиховим могућностима одговарајућа решења. Све је то за нас, наше људе и наше радне организације, интересантно и практично врло значајно у правном саобраћају са државама, установама, организацијама и људима земаља у развоју. А све то врло мало знамо, а још мање имамо развијено разумевање за ставове земаља у развоју по овим питањима. Зато морамо свој научни рад управити и у овом правцу и са овим смислом.

5. — Поред потребе усмеравања наше правне науке у правцу изучавања и права и правних система земаља у развоју, од исто тако великог значаја је и давање довољно места у овој проблематици и у настави на правним факултетима. И то како оној на редовним курсевима тако и оној на постдипломском нивоу. У скоро свим наставним предметима и материјама, у којима су присутна упоредноправна излагања, треба дати одговарајуће место установама права земаља у развоју, при чему правна настава мора све више развијати свест и знање код студената да се правни свет и правни живот, ни у историји ни данас, није сводио на Европу. Целина човечанства, управо са свим различитостима које је чине, треба и мора да све више постаје интегрални део наше правне наставе. Примера како то треба чинити и шта треба учинити има доста. И то у свакој правној дисциплини. Треба бити објективни самокритичар подстакнут потребом да земље у развоју не буду изостављене, па да се брзо и лако сагледају места и тематика где је овакав прилаз и потребан и могућ.

Све ово посебно важи за наставне предмете који се баве целином правних система света — у њиховом историјском развоју или у њиховом садашњем стању (на пример, општа историја државе и права и тзв. велики правни системи). Наставни програми ових предмета треба да буду битно ревидирани и темељито допуњени управо приказом и

права земаља у развоју. Они, али и не само они, треба да буду иницијатори оваквог рада и стварања укупне атмосфере за равноправно сазнавање и проучавање права земаља у развоју.

6. — За овакав рад и за обезбеђење оваквог одговарајућег места правима земаља у развоју потребно је располагати са што потпунијим обавештењима о правним системима, правним схватањима, правној литератури, законодавству и уопште правном животу земаља у развоју. За све то неопходно је познавати право и правне прописе односних земаља. Потребно је располагати са текућим и ажурним изворима, и то што је могуће више оним који потичу из самих земаља у развоју. Само тако се може солидно и сигурно радити на овој правној проблематици. Нужно је дакле имати потребну документацију о правима земаља у развоју, и то што је могуће више ажурну. Нарочито је потребно упознати наше правнике са том документацијом и учинити је лако доступном. При томе ће бити потребно обезбедити максималну сарадњу свих наших наставних и научно-истраживачких центара на пољу правне науке јер је скупљање овакве документације о праву земаља у развоју и скупо и још увек врло тежно. То међутим, не би смело да нас обесхрабри ако хоћемо — а морали бисмо — да радимо у складу са међународним кретањима, а посебно у складу са политиком наше земље. Свако друго поступање у оквиру наше правне политике било би несавремено и несагласно са општим постулатима и нашег Устава и наших принципа у домену међународних односа.

7. — Имајући у виду све што је изложено, а посебно имајући у виду задатке који се постављају пред нашу савремену правну науку и уопште пред наше правнике који данас раде у пракси, познавање и обрада права земаља у развоју представља један императив и неодложни друштвени задатак. То је задатак савременог момента односа на међународном плану и између држава. Ретко се правној науци пружала могућност да толико допринесе људским односима, и то у прогресивном смислу. Наша правна наука не би смела ни да се не одазове на овај позив савремености, ни да пропусти једну шансу која јој се пружа да покаже и докаже да право може да буде и те како значајна полуга друштвених кретања ка бољем разумевању људи и ка већем повезивању друштвених структура једног света који је толико различит али који исто тако мора, ако хоће да опстане, да живи и делује заједно.

проф. Бор. Т. Благојевић

РЕЗЮМЕ

Право развивающихся стран и современная юридическая наука

Исходя из факта, что сравнительноправовой метод общепринят в праве и науке о праве, автор подчеркивает необходимость расширить область сравнительноправового изучения в настоящее время, при чем такое изучение не должно ограничиваться одним лишь обзором правовых учреждений традиционных правовых систем, но и должно в большей степени обрабатывать и правовые решения т.е. правовые системы и других стран, в особенности развивающихся стран. Устранение фактической монополии старых стран является одновременно освобождением от известного вида правового и культурного неокOLONIALИЗМА.

Знание и обработка права развивающихся стран является требованием нашего времени и неотложным общественным заданием, который ставится перед нашей наукой и практикой. Автор анализирует причины, определяющие такое положение и особо подчеркивает, что оно соответствует общей политике нашей страны и действительным потребностям международного общества; и дальше, этого требует качество, цельность и объемистость современной науки о праве и правовых исследований, так как наши организации объединенного труда и другие единицы нашей общественной структуры все чаще и чаще вступают в связи с правовыми предписаниями этих стран. Для осуществления этого задания необходимо не только направлять нашу науку о праве в изучение права и правовых систем развивающихся стран, но и отводить соответствующее место этой проблематике в учебе на юридических факультетах. Для такой работы и в целях обеспечения соответствующего места для права развивающихся стран необходимо знание документации и потому автор настаивает на максимальном сотрудничестве всех наших учебных и научно-исследовательских центров в области науки о праве.

Определяя знание и обработку права развивающихся стран как задание современных отношений в международном плане, автор указывает, что любое другое отношение в рамках нашей правовой политики было бы несовременным и не в духе с общими положениями и нашей Конституции и наших принципов в области международных отношений.

A SUMMARY

The Laws of Developing Countries and Contemporary Law

The author begins his article by asserting that the comparative method is generally accepted and recognised in law and the legal science, emphasising that the field of analysis of comparative law should be placed on a much wider basis today. Such analyses must not be reduced only to the review of legal institutes of the traditional legal systems, but it is also necessary to examine the legal solutions, that is, the legal systems of other countries, especially developing countries, to far larger extent

than before. The elimination of factual monopoly of the old countries represents at the same time the liberation from a certain legal and cultural neo-colonialism.

Knowledge and study of the laws of developing countries represents an imperative and immediate social task for our science and practice (legal). The author goes on to analyse the reasons for taking this standpoint and especially stresses that it is in compliance with the general political policy of country and the real needs of the international community; further, that it incites the necessity for a qualitative, complete and all-embracing approach of the contemporary legal science and legal research to these problems, and that our organisations of associated labour and other units of our social structure are more frequently than ever coming into contact with the legal regulations of these countries. In order to achieve this task, it is not only necessary to direct our legal science toward the research and study of the law and legal systems of the developing countries, but also to give them their proper place in our law schools. Research is essential for this type of work, and to that end, the author states that it is important that maximum collaboration of all our scientific and research centers as well as teaching centers is secured.

Asserting that the knowledge and study of the law of developing countries is the task of the immediate moment of relations on the international scene, the author points out that every other attitude within our legal policy would be conservative and inconsistent with our general principles and Constitution and our general principles in the domain of foreign affairs.

R É S U M É

Le droit des pays en voie de développement et la science juridique contemporaine

En partant du fait que la méthode de droit comparé est généralement adoptée et reconnue dans la science juridique, l'auteur souligne la nécessité que le domaine des études de droit comparé doit être aujourd'hui de plus en plus large. Toutefois, de telles études ne devraient pas être réduites seulement à des comptes rendus des institutions juridiques des systèmes juridiques traditionnels, mais il est nécessaire d'élaborer dans une mesure de plus en plus large les solutions juridiques, c'est-à-dire les systèmes juridiques des autres pays de même, en particulier des pays en voie de développement. L'élimination du monopole effectif des vieux pays représente en même temps la libération d'une certaine sorte de néo-colonialisme juridique et culturel.

La connaissance et l'élaboration du droit des pays en voie de développement représente un impératif et un devoir social urgent qui se pose devant notre science et la pratique. L'auteur analyse les raisons qui déterminent une telle prise de position et il souligne en particulier que cela correspond à la politique générale de notre pays et aux besoins réels de la communauté internationale; ensuite, que cela est dicté par la nécessité de la qualité, de l'intégralité et de la compréhension dans un ensemble de la science juridique contemporaine et des recherches juridiques, de sorte que nos organisation du travail associé et les autres unités de notre

structure sociale se mettent en contact de plus en plus et aussi souvent que possible avec les prescriptions juridiques de ces pays. Pour que ce devoir puisse être réalisé il est nécessaire non seulement que notre science juridique soit orientée dans le sens de l'étude du droit et des systèmes juridiques des pays en voie de développement, mais aussi de réserver une place correspondante à cette problématique dans l'enseignement professé dans les facultés de droit. Pour un tel travail et aux fins d'assurer une telle place correspondante aux droits des pays en voie de développement il est nécessaire de connaître la documentation — dans ce but l'auteur plaide en faveur de la collaboration maxima de tous nos centres d'enseignement et de recherches scientifiques dans le domaine de la science juridique.

En qualifiant la connaissance et l'élaboration du droit des pays en voie de développement en tant que devoir du moment actuel des relations sur le plan international, l'auteur attire l'attention sur le fait que tout autre procédé dans la sphère de notre politique juridique serait en désaccord avec les conditions contemporaines et ne serait pas conforme aux postulats généraux de notre Constitution ainsi qu' à nos principes dans le domaine des relations internationales.